

Pár dojmů z volebního Běloruska

Přestože jsem v téhle zvláštní zemi před pouhými třemi lety byl a přestože jsem si myslel, že ji docela znám a málo co mě ještě může překvapit, zase jsem dostal studenou sprchu, prožil mrazení v zádech a jeden večer regulerní pocit deprese a rezignace...

Než se mi ty pocity z hlavy vypaří, rozhodl jsem se je hodit na papír – s párdenním odstupem, ale snad ještě včas na to abych si vybavil to nejsilnější.

Životní úroveň

Skoro mám chuť říct „bohužel“, ale v každém případě jsem viděl Bělorusko bohatší než před třemi lety. Ulice čistší, města s novými parky (i když s lavičkami z betonu a nefungujícím novým osvětlením), domy upravenější, lidi na pohled bohatší, obchody zásobené vším možným, autopark modernější... „Bohužel“ říkám proto, že tahle rostoucí životní úroveň dělá lidi ještě lhostejnějšími k tomu, co ve společnosti probíhá pod povrchem. Snižuje šance na jakoukoliv zásadnější změnu a svým způsobem drží ten zkorumpovaný režim při životě. Ale zvlášť v Bělorusku je to pochopitelné – tahle země ještě nikdy ve své historii nezažila tak vysokou životní úroveň. I (jinde v bývalých zemích SSSR) tak nedosažitelný luxus jako včas vyplácené důchody, je tady realitou. Maslowova teorie hodnot prostě funguje.

Propaganda

Nejvíce mě (zase) dostala televize, a propaganda obecně. Tři dny před hlavním volebním dnem pouštěli dokola tiskovou konferenci šéfa KGB, ministra vnitra a tuším i obrany, kteří informovali o úspěšné akci, při které překazili teroristický útok na některá velká běloruská města. Divadlo mělo dramatickou zápletku – teroristé (příznání jednoho z nich bylo přenášeno na obrazovce v tiskovém centru) plánovali na neděli (den oznámené opoziční demonstrace) otrávení vodovodního systému Minsku (mrtvou myší ponechanou 14 dní v barelu s vodou, věřte nebo ne), několik výbuchů, požáry a další diverzní akce. Případné nedělní nepokoje proto nebudou hodnoceny jako přestupky, ale budou od teď považované za teroristické akce, za které hrozí doživotní vězení nebo dokonce trest smrti. Zkroušený terorista, který připomínal zajaté americké vojáky v Iráku, se pak z obrazovky přiznal, že byl vycvičený na teroristické základně v Gruzii. Někdy Gruzie, jindy zase Ukrajina...

V těch samých zprávách byla dlouhá reportáž se záběry Lukašenka sedícího na zlatých cihlách v centrální bance, které se podařilo za rok zdvojnásobit objem zlatých rezerv.

Dva dny před volbami měl prezident Lukašenka projev k národu. Čekal jsem projev po-Castrovsku, ale když jsem se zpožděním čtyř minut dorazil k obrazovce, projev končil. Začínaly zato zprávy, které mi všechno vynahrádily. Jejich obsah podávám v tezích (bez přehánění, opravdu):

- dnes se Bělorusko definitivně dostalo na ekonomickou mapu světa. Pracující společnosti Belaz vyvinuli největší auto na světě, tedy nákladňák s nosností tuším 320 tun. Lukašenko při té příležitosti odpovídal (v rámci večerních zpráv) 40 minut na otázky novinářů.
- dostalo se i na dotaz ohledně včera odhalených útoků. Prezident s neuvěřitelnou mimikou (a hlasem, o kterém Economist píše že je písklavý a „mohl by se někomu zdát k smíchu“) vysvětlil, že ví kdo za útoky stojí, s kým se daní stýkali, kde a jak často, a že po včerejším odhalení mnozí zalezli. A těm, kteří nezalezli a v neděli se o něco pokusí, zakroučí krkem jako kachničkám („otkutim golovu kak utjonkam“).

- vyjádřil se i na účet opozice: „ať si klidně vykřikují, jsme přece demokratická země, ale s prominutím jsou to omezení. Vy byste si za svou barvu vybrali modrou? („goluboj“ je pejorativní označení homosexuálu). Kdyby oranžovou nebo žlutou, ale modrou? Možná proto za nima stojí jenom ti teplouši, v každém případě to vypovídá o jejich debilítě...“

Nemusím dodávat, že vše bylo provázeno sofistikovanou propagandou mezi řádky. Proběhla další tisková konference, na které předsedkyně centrální volební komise mávala papírem s údajně předem vyrobenými sfašovanými výsledky voleb (opoziční Milinkievič v nich měl získat 51 procent), po ní reportáž ve které předseda svazu veteránů neuvěřitelně fikaně očerňoval téhož Milinkieviče, poté informace o tom, že OBSE už má „své“ hodnocení voleb aniž by proběhly, pak rozhovory s právě dorazivšími pozorovateli z Ruska, Číny a Iránu, atd. Zbytek zpráv se týkal hlavně sociální nepokojů ve Francii, hurikánu v Austrálii a americkým obětem v Iráku.

Den před volbami byl vysílán dlouho dopředu avizovaný snad tří-čtyř hodinový koncert „Za Belorus“, na kterém vystoupily (často až bizarní) hvězdy místního šoubiznysu, které vždy po svém vystoupení zakřičely do mikrofonu právě slogan „Za Bělarus“. Celý koncert ale komentovat bohužel nemůžu vzhledem k tomu, že jsem večer strávil před Brestskou policejní stanicí „Leninskaja“...

Ještě ke kampani „Za Bělarus“ – nejednalo se o předvolební kampaň Lukašenka (předvolební kampaň prakticky neexistovala – byly omezené jen dle dvouhodinovým a cenzurovaným vystoupením každého z kandidátů ve státní televizi, klasické billboardy, plakáty apod. nikde v ulicích nebyly). Kampaň „Za Belorus“ byla zato kromě televizní šou hlavně variací asi patnácti zdánlivě neutrálních billboardů, např. „Za bezpečnost belarus“ (policista stojící s třemi občany), „Za trudjaščujusja Belorus“ (pracující v monterkách), „Za soběstačnou Belorus“ (babička s ječmenem nebo žitem), dále salutující tankista, veterán se studenty ve škole, inženýr u počítače, atd. atd. všude kam se člověk podívá.

Volby

Z hlediska pozorovatele byly volby procedurálně v pořádku – urny zapečetěné, možnost výběru ze čtyř kandidátů, tajné hlasování za plentou, žádné machinace s volebními seznamy, atd. V čem tedy byl (i z pohledu pozorovatelské mise OBSE) problém? Tedy v pár bodech:

- tzv. „dosročnoje golosovanije“, geniální Lukašenkův vynález. Aby lidé mohli „co nejvíce využít svého ústavního práva hlasovat“, bylo možné volit již čtyři dni před volbami (urny zůstávaly na noc ve volebních místnostech, které hlídal policista s klíči). Pro zajímavost, možnosti předčasného hlasování využilo přes 30 procent voličů.
- volební komise složené jen z ověřených kádrů (jejich složení by bylo na zvláštní kapitolu, podobně jako zmiňovaný koncert)
- voleb se kromě 400 lidí z OBSE neúčastnili žádní nezávislí pozorovatelé
- pozorovatelé neměli šanci vidět zblízka sčítání hlasů (v mém případě z cca 15 metrů), které navíc probíhalo v absolutní tichosti.
- Do místnosti kde probíhalo sčítání výsledků z jednotlivých okrsků nebyli ve většině případů pozorovatelé vpuštěni vůbec.

Dobu krátce před volbami navíc provázely velké represe namířené na spolupracovníky opozičních kandidátů. Ze zákona měl každý z kandidátů 30 tzv. „důvěrníků“, kteří požívali určité imunity (mohli být pozorovateli, a ze svého statutu se stali součástí voleb i předmětem pozorovatelské mise OBSE, která měla právo se s nimi kdykoliv sejít atd.). Nejpozději den

před hlavním volebním dnem byli téměř všichni zadrženi. Jedno zadržetí jsem viděl na vlastní oči a přesto bylo nutné strávit přes dvě hodiny na policejní stanici, opakovaně volat zástupci náčelníka Brestské policie, než nám nakonec arogantní policista potvrdil, že daný důvěrník na stanici opravdu je, byl zadržán za údajnou rvačku (se svými třema kolegy) a soud bude mít v pondělí (den po skončení voleb a plánované manifestaci opozice). Druhý důvěrník, o jehož zadržetí vím z první ruky, byl zatčen za jízdu bez rozsvícených světel. Stalo se tak asi vteřinu poté co nastartoval motor a ještě než stačil rozsvítit, vytáhlo jej policejní komando z auta a zavřelo - do pondělka. Přestože se kolegům z OBSE podařilo nakonec dostat až na několik metrů od jeho cely, setkání s ním bylo odmítnuto vzhledem ke karanténě (ptačí chřipka).

Jinak byly volby velkým svátkem – před volebními místnostmi vyhrávala živá hudba (vystoupení školních dětí všech tříd – samozřejmě na závěr svých vystoupení vykřikující „Za Belarus!“ - nebo karaoke), prodávalo se levné jídlo a pití, hrály se volejbalové zápasy, a vůbec byla nálada sváteční.

Výsledky

Osobně jsem volby pozoroval v okolí spádového městečka Malarita jižně od Brestu. Zemědělské vesnice plné většinou starých lidí neznalých způsobu hlasování. Vybavuje se mi vitální dědeček, který přišel ke komisi, podepsal se na volební listinu, spokojeně kývnul hlavou a měl se k odchodu, protože byl v domění že právě odvolil... Podobných situací byla celá řada, ale jsem přesto přesvědčený o tom, že v „mých“ volebních okrscích byla objektivní podpora Lukašenka určitě vyšší než 80 procent. Celostátně se jeho podpora odhaduje na základě několika objektivních průzkumů na cca 60 procent. Proč tedy volby falšovat? Prostě proto, že 60 procent je málo...

Demonstrace

I tuhle žalostnou akci jsem viděl, i když až druhý den, kdy se v Minsku sešlo asi 5000 lidí a do mrazivé noci jich zbyla asi tisícovka. Kolik z toho počtu bylo tajných, si netroufám odhadnout, ale jen videokamer s citlivým mikrofonom jsem viděl asi patnáct. Jediným pozitivním dojmem tak zůstala auta, která při projíždění kolem částečně zaplněného náměstí troubila a jejich řidiči vystrkovali „věčka“ z oken. Tahle anonymní podpora byla silná, ale na nějakou modrou revoluci to ještě dlouho nevypadá... Jo, a ta deprese na mě nepadla tady, ale už při shlédnutí těch zpráv o největším autě na světě.

Pro Vás, kteří si tohle všechno ještě pamatujete, to asi není nic překvapivého. Já si to ale napsat musel, protože podobné věci má člověk tendenci (rád) zapomenout.

Mějte se hezky,

René

23.3.2006

rene.kubasek@gmail.com